

STIL EN BESCHEIDEN ZIJN

Serie Bewegen en bewogen worden

Het is duidelijk dat Mattheus en Johannes heel verschillende verhalen vertellen over Jezus' intocht in Jeruzalem. Voor Mattheus is de ezel het belangrijkste: Jezus wordt de stad ingehaald zittend op een ezel, het dier van zachtaardigheid en vrede. Zo maakt hij waar wat de profeet Zacharias voorspeld heeft over de Messias. Dat is voor Mattheus het zoveelste teken dat Jezus die lang verwachte Messias is, de bringer van een nieuwe tijd, van het Koninkrijk van God. Johannes noemt die ezel ook maar zijn verhaal is helemaal gefocust op Jezus' naderende dood. Volgens deze evangelist krijgt Jezus zo veel belangstelling bij zijn intocht omdat hij Lazarus uit de dood heeft opgewekt. Ook Jezus' zalving door Maria, de zuster van Lazarus, staat in het teken van de dood. Die zalving, zo zegt Johannes bijna macaber, wordt door Jezus gezien als een ritueel voor zijn aanstaande begrafenis. Hij vertelt bovendien tot twee maal toe dat de farizeeën er op uit zijn Jezus te doden, en laat zijn verslag eindigen met één van de meest bekende en indrukwekkende beelden uit zijn evangelie, over de graankorrel die moet sterven wil deze vrucht kunnen dragen. Jaren vóór Mattheus en Johannes had ook Paulus in zijn brieven al geschreven over Jezus' leven, en over zijn dood en opstanding. Maar Paulus verhaalt geen gebeurtenissen zoals de evangelisten, hij verkondigt betekenis. Hij is de eerste christelijke theoloog, en hoe! Jezus is voor Paulus de verlosser, de verrezen die door zijn lijden en dood de gehele mensheid met God verzoend heeft. Dat is nogal wat en veel hedendaagse theologen denken daar dan ook anders over. Die horen Paulus liever over de liefde spreken dan over dit wel erg veel omvattend geloof. En wij zijn, denk ik, ook vooral gevoelig voor het beeld van de graankorrel die in de aarde valt en sterft. Dat doet meer recht aan het geheim van dood en leven zoals wij het ervaren: alles in de natuur, ook wij mensen, moeten door de dood heen om het leven op deze aarde, het leven van Gods schepping, voortgang te doen vinden. Dat mysterie van dood en leven, het niet te vatten geheim van ieder mens bestaan, zal ons deze week, de stille week, opnieuw bezig houden in een reeks vieringen die op Paasmorgen zullen eindigen in een zegezing: dood en leven hebben gestreden om de overwinning en het leven heeft gewonnen! De graankorrel is niet voor niets in de aarde gevallen, heeft vruchten voortgebracht. Niet de gekruisigde maar de verrezen zal het laatste woord hebben.

De geheimen achter dood en leven zullen ons wel altijd te buiten en te boven blijven gaan. Als we daar toch iets zinnigs over willen zeggen, al dan niet vanuit een geloof, zal dat steeds opnieuw zijn dat we met de dood voor ogen toch vooral moeten leven, moeten durven leven, met elkaar, voor elkaar: zorgen voor elkaar, elkaar liefhebben. De dood blijft een noodzakelijk kwaad. Vanwege haar noodzakelijkheid moeten we de dood eerbiedigen, maar omdat diezelfde dood ook een kwaad, een kruis is, moeten we haar vooral bestrijden. Over leven en dood, dood en leven, kunnen wij inderdaad het beste in dichtelijke woorden spreken, zoals ook de evangelies dat doen. De verhalen die we deze week opnieuw gaan horen, zijn in de eerste plaats poëzie. Belijdende poëzie zouden we het kunnen noemen. Jezus is de nieuwe Mozes, wiens dood en opstanding samenvallen met de viering van de Uittocht van zijn grote voorganger. Hij is de Messias, de bringer van het Koninkrijk van God, van een mensheid in vrede, het Godswonder waarnaar niet alleen Jodendom en Christendom maar alle godsdiensten van de wereld uitzien. Het Jezus-verhaal - van Kerstnacht tot Golgotha - is waarschijnlijk het meest bekende uit de gehele wereldliteratuur geworden, het is op 1001 manieren opnieuw verteld, gebruikt en misbruikt. Wat er helaas vooral ook gebeurd is in de loop der eeuwen is dat de oorspronkelijke geloofspoëzie van die evangelies steeds meer proza is geworden: de theologie, ons verlangen om te begrijpen, te verklaren, te onderwijzen, kerkelijke leer, kerkelijke wetten hebben ons te vaak het zicht ontnomen op die poëzie van het evangelie, op de vrijheid van denken en leven die poëzie uitstraalt. Waar wij de laatste halve eeuw mee bezig zijn geweest, en nog steeds bezig zijn, ook hier in onze Dominicusgemeente, is achter het proza van dogma's, geboden en verboden die dichtelijke openheid van het evangelie opnieuw te laten oplichten, ons te ontdoen van allerlei ballast in de leer en onder godsdienstige ideeën en praktijken uit het verleden de vrijheid van de kinderen Gods terug te vinden.

In die geest hebben we daarnet het lied 'Stilte nu' gezongen. Die stilte betreft deze week in de eerste plaats onze eerbied voor de lijdende mens waarmee het kruis op Golgotha ons confronteert. Lijden vraagt om stilte als eerste reactie, stilte waarin dan een roep om hulp en om barmhartigheid kan opklinken. Stilte die daarom ook bescheidenheid is: lijden en dood zijn immers vooral onbegrijpelijk. Wij worden weliswaar steeds beter in het bestrijden ervan, maar ze blijven bij ieder leven horen zoals de nacht hoort bij de dag. En wat zou de dag zijn zonder de nacht? Een leven zonder dood? Wij verkondigen voortaan een 'bescheiden theologie', die de zekerheden van vroeger veelal door vragen vervangen heeft. Iemand die echt bescheiden is heeft weet van eigen kwetsbaarheid en kan zichzelf daarom niet langer belangrijker vinden dan anderen. Bescheiden mensen luisteren voor ze praten. Bescheidenheid betekent daarom ook openheid naar anderen die wij beseffen nodig te hebben, hopelijk liefdevolle openheid. Zo bescheiden moet ook onze theologie zijn. Ooit was zij de koningin van de wetenschappen in onze Westerse wereld, waarnaar iedereen moest luisteren. De laatste eeuwen heeft zij steeds meer met onzekerheden en haar eigen kwetsbaarheid te maken gekregen. Theologen weten tegenwoordig dat zij open moeten staan naar andere wetenschappen en vooral andere godsdiensten om echt wijs bezig te zijn. Dat alles wil natuurlijk niet zeggen dat onze voorouders, die anders geloofden dan wij nu, gek waren, ongelijk hadden. Ook zij stonden op een weg van waarheid en waarden. Hun weg kan echter de onze niet meer zijn. Er is te veel tijd verlopen en er hebben te veel veranderingen in Gods schepping plaats gevonden om op hun wijze verder te kunnen gaan. Ook godsdienst en theologie zijn onderhevig aan evolutie. Wat wij met name anders dan vorige generaties zijn gaan ervaren is de noodzaak van openheid naar anderen. Onze christelijke viering van het mysterie van leven en dood is er één naast andere vieringen van hetzelfde mysterie in het Jodendom, de Islam, het Hindoeïsme, het Boeddhisme, en naast zoveel niet godsdienstige vieringen in de wereld van kunst en cultuur. Onze Messias is niet de enige die licht en levensmoed brengt in Gods schepping. Wij zijn gelukkig met onze traditie, maar hebben niet langer de pretentie de waarheid in pacht te hebben, of de exclusieve bewaarder van authentieke waarden te zijn. Één van de grote verlangens van Jezus en van de jonge Kerk is juist geweest: 'Mogen ze allen één zijn': dat evangeliewoord is ons vandaag de dag dierbaarder dan ooit. Het roept ons op om open te staan voor gevoelens die anders zijn dan de onze, ideeën die anders zijn dan de onze: over het leven, over onszelf, over God, de onkenbare, de onzienlijke.....

Wat wij Christenen deze week ook achter ons laten is de idee dat Jezus door een bloedig offer de zonden van de mensheid goedge maakt en zo zijn Vader weer met ons verzoend zou hebben. Dat geloof is niet terug te vinden in de evangelies. Daarin hebben onze voorouders vaak steun en troost in gevonden, maar het kan ons geloof niet meer zijn. De verheerlijking van het lijden - als navolging, boetedoening, versterving of hoe dan ook - wordt al snel perverse godsdienst. Daar mogen wij niet aan meedoen. Lijden en dood moeten wij aanvaarden als de schaduwkant van alle bestaan. Maar de Levende die wij hier danken en vieren wil het lijden niet, is een God van barmhartigheid, die met haar of zijn scheppende kracht de chaos juist te lijf gaat. Het is in die houding van barmhartigheid, nabijheid, liefde voor de medemens dat wij op God mogen lijken. Pasen is er straks om samen de zekerheid te vieren dat het de zachte, levenscheppende krachten in onszelf en in onze samenleving zijn die ons vooruit helpen, niet de krachten van de dood: niet het geweld, niet de hebzucht, niet de afgunst, maar menslievendheid, onzelfzuchtigheid: krachten die ingegeven en gedragen worden door liefde waarvan het leven van Jezus van Nazareth zo'n stralend voorbeeld is geweest.

Dat laatste - de liefde - is natuurlijk de kern van alles: 'Alleen de liefde IS', zegt de dichter (Donne): we weten het maar laten het vaak niet genoeg tot ons doordringen: ging alleen door de liefde is het leven waard dat we het leven. Niet de theologie, alleen de liefde kan ons doen geloven in een God van liefde die achter alles en in alles schuilt. Alleen de liefde kan sterker zijn dan de dood. Ik trof die ervaring, die overtuiging opnieuw aan in een boek van Femke van der Laan, de vrouw van onze vorige burgemeester, die vertelt over het sterven van haar man, anderhalf jaar geleden. Over die laatste uren samen zegt ze: 'De lagen van de menselijke onvolmaaktheid vielen weg. Alleen de liefde bleef over, er werd alleen nog maar van elkaar gehouden. Een liefde die de dood overstijgt.' Een liefde die de dood overstijgt: Velen van ons die in eenzelfde situatie verkeerd hebben zullen dit herkennen. Femke van der Laan eindigt haar verslag zo: 'Mijn kennis is beperkt. Maar van de liefde ben ik zeker.' Zo luidt ook de voornaamste boodschap van het Christendom. Alleen van de liefde zijn we zeker. Wanneer wij hier het mysterie van het bestaan 'God' noemen, hebben we het over een God - Zij of Hij of desnoods Het - over wie de evangelist Johannes zegt dat deze Liefde is. Over wie wij ook vandaag weer zullen zingen: 'Je zorg en trouw zijn een arm om ons heen.' Voor ons kan er alleen maar een God bestaan die de Liefde als programma heeft, een God, die van zichzelf heeft gezegd 'Ik zal er zijn' altijd, een God wiens liefde zó prachtig en onweerstaanbaar zichtbaar is geworden in het leven van Jezus van Nazareth, dat wij niet anders kunnen dan verkondigen dat hij verreezen is en leeft. Zijn Geest is onder ons. Het is een voorrecht te mogen leven in de Jezus-traditie, een voorrecht ook te beseffen dat Gods liefde in ieder mensenhart haar werk doet, en dat wij samen met mensen van goede wil uit alle windstreken en van alle levensbeschouwingen die Liefde mogen waar maken, het aangezicht van deze wereld mogen vernieuwen.

Laten we in die geest, stil, bescheiden en blijmoedig deze week van dood en leven ingaan.

Henk Hillenaar

We lezen: Johannes 12: 1-24

Henk Hillenaar is bereikbaar via: lt@dominicusamsterdam.nl ('tav Henk Hillenaar')
(tekening voorkant 'Bescheiden zijn' Riet Deerenberg)